

Sedat Demir

Sosyolojide İlişkisel ve İlişkisel Sosyoloji

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 151
Sosyoloji: 12

ISBN 978-625-7760-51-5
Sertifika No: 18188

1. Baskı: İstanbul, 2021

Yazar: Sedat Demir

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi/Kitap Editörü: Nuh Muaz Kapan

Kapak/Mizanpaj: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Mikyasa Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Sosyolojide İlişkisel ve İlişkisel Sosyoloji
Yazar: Sedat Demir Editör: Nuh Muaz Kapan
İstanbul : DBY Yayınları, 2021.
267 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 151) ___ Dizin var
ISBN 978-625-7760-51-5
1- Sosyoloji 2- İlişkisel 3- İlişkisel Sosyoloji

Bu kitap, 23.02.2020 tarihinde Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans programı kapsamında, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyolojisi Bölümünde Doç. Dr. Faruk KARAARSLAN danışmanlığında savunulan "Sosyolojide İlişkisel ve İlişkisel Sosyoloji" başlıklı yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış halidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Teşekkür	9
Önsöz	11
Giriş	19

BİRİNCİ BÖLÜM

İlişkisel Sosyolojinin Oluşumu	35
1. İlişkisel Sosyoloji ve Meta-Teorik Temeller	35
2. Türkiye’de İlişkisel Sosyoloji	48
3. Yeni Bir Tasnif Denemesi	53

İKİNCİ BÖLÜM

Klasik Sosyolojide İlişkisel	65
1. Georg Simmel ve Toplumlaşma Formları	67
2. Karl Marx ve Üretim İlişkileri	78
3. Emile Durkheim ve Toplumsal Olgu	88
4. Max Weber ve Toplumsal Eylem	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Pragmacı İlişkisel Kamp	119
1. Mustafa Emirbayer ve İlişkisel Düşünce.....	120
1.1. Manifestoya Giden Yol.....	123
1.2. Manifesto: İlişkisellik versus Tözcülük.....	130
1.3. Sentez Çabası: Dewey ve Bourdieu.....	138
1.4. Pragmatizmin Tamamlayıcısı Etnometodoloji.....	147
1.5. Meta-Teorik Problemler.....	150

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Eleştirel Realist İlişkisel Kamp	161
1. Meta-Teorik Zemin: Roy Bhaskar.....	163
2. Margaret Archer: Morfogenetik Argüman.....	183
3. Pierpaolo Donati ve ERİS.....	190
3.1. Bilişsel Bir Kategori Olarak Sosyal İlişkiler.....	192
3.2. ERİS'e Göre Klasik Sosyolojide İlişki Kavrayışları.....	196
3.3. Sosyal İlişkilerin Sui Generis Yapısı.....	202
3.4. Analitik Metodolojik Bir Araç Olarak AGİL.....	209

BEŞİNCİ BÖLÜM

Eleştirel Realist İlişkisel Kamp versus Pragmacı İlişkisel Kamp	217
1. İlişkisel Sosyoloji Bir Paradigma mıdır?.....	218
2. İlişki.....	226
2.1. Konumlar Arası Nesnel İlişkiler.....	227
2.2. Aktörler Arası ilişkiler.....	231
Sonuç Yerine	241
Kaynakça	249
Dizin	263

Önsöz

İlişkisel sosyoloji “yarı-büyüsel” bir etkiye sahiptir. Bu “büyü”, ilişkisel sosyolojinin sunuluş biçimi, çatışmacı dili ve vaatleri üzerinden özellikle genç sosyal bilimcileri cezbetmektedir. Fakat bu etki, ilişkisel sosyoloji tartışmalarına nüfuz ettikçe tesirini kaybeder, müphemlik ve kafa karışıklıkları ortaya çıkmaya başlar.

Bu aşamada ilişkisel sosyolojinin sosyolojideki temel çağdaş yaklaşımlarla karşılaştırmalı bir biçimde incelenemeyeceğinin farkına varılır. Çünkü ilişkisel sosyoloji bir yandan –bildiğimiz kadarıyla- şimdiye kadar hiçbir sosyolojik yaklaşımda olmadığı bir biçimde iki manifestoyla taçlandırılır; diğer yandan bir bütün olarak tartışmalar dikkate alındığında sosyolojide her sosyal bilimcinin ilişkisel ekseninde değerlendirilebileceği söylenir. Bu durum, ilişkisel sosyolojinin büyük obruğudur ve iki açıdan problem yaratır. İlk olarak bir paradigma veya yaklaşım olarak “ilişkisel sosyoloji kurma” pratiğinin kendisi sorunsala dönüşür; ikinci olarak ilişkisel sosyolojiyi bütüncül olarak analiz etmek ve onun sosyolojideki konumunu ortaya koymak zorlaşır. Birincisi bir ilişkisel sosyoloji *kurmak* isteyen sosyal bilimcilerin hesaplaşması ve üstesinden gelmesi gereken bir problemdir ve bunun önemli bir boyutu da ilişkisel sosyolojinin ilişkisel olup olmadığıdır. İkincisi onu

betimlemek, analiz etmek, tezlerini anlamak ve tartışmak isteyen sosyal bilimcilerin üstesinden gelmesi gereken müphemliktir.

Bu önsözde konuya ilişkin konumlanmamızı ortaya koymakla birlikte asıl niyetimiz, çalışmanın önemini ve amacını ifade etmektir. Böylece söz konusu müphemliğin üstesinden ne derece ve nasıl gelindiğinin daha kolay anlaşılmasını sağlamaktır. *Sosyolojide İlişkisel ve İlişkisel Sosyoloji* adlı bu kitap son dönem sosyoloji tartışmalarında revaçta olan *ilişkisel ve ilişkisel sosyoloji* üzerine bir incelemedir. Çalışmamızın başlığı, iddiasını ve içeriğini yansıtır. *İlişki* sosyolojide klasiklerden itibaren sosyolojik analizin temel bir birimidir. Böylece ilişkisel üzerine bir inceleme her ne kadar sosyolojide güncel bir konuyu ele alır gibi görünse de ilişkisel sosyolojiye başından itibaren damgasını vurduğunu iddia ediyoruz. *İlişkisel sosyoloji* ise bu birim odağında sosyolojide bir proje, bir yaklaşım veya paradigmatik bir dönüşüm olarak değerlendirilen eklektik bir “harekettir”.

Sosyolojide, *İlişkisel Sosyoloji* isimlendirmesi yaklaşık kırk senelik bir geçmişe sahiptir. Bu geçmiş mevcutta hatırı sayılır bir literatürün oluşmasını sağlamıştır. Fakat isimlendirmenin nispeten uzun bir geçmişe sahip olması onun sosyoloji tartışmalarında da uzun bir geçmişi olduğu anlamına gelmez. Hatta ilişkisel sosyolojiye dair yoğun tartışmalar 1997’de yayınlanan ilk ilişkisel sosyoloji manifestosuna kadar dahi gitmez. İlişkisel sosyolojinin yoğun tartışmalarla sosyolojide yer edinmesi, aslında daha çok ilişkisel sosyoloji içerisindeki metodolojik kampların birbirlerine yönelik eleştirileriyle mümkün olmuştur. Söz konusu tartışmalar ve eleştiriler ilişkisel sosyolojinin bir *paradigma*, *proje*, *yaklaşım* veya *bir mücadele dili* olarak yapısını, tezlerini ve iç çelişkilerini açığa çıkarmakla birlikte zannedildiği gibi onun herhangi bir sosyolojik yaklaşımdan beklenilmesi meşru olan asgari düzeyde bir bütünlüğü oluşturmadığını da gösterir. Dahası tüm sentezleme

çabalarına rağmen ilişkisel sosyolojide birbiriyle uzlaş(a)maz, karşıt kamplar vardır. Dolayısıyla ilişkisel sosyoloji ifadesi kullanılırken son derece parçalı ve müphem bir alanın sınırları içerisinde konuştuğumuz unutulmamalıdır.

Bu çalışmanın iki temel amacı olduğu söylenebilir. İlk sosyolojide klasiklerin çağdaş sosyoloji üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu varsayımına yaslanarak ilişkisel sosyolojik klasikler üzerinden tartışmaya açmak ve analiz etmek. İkincisi ilişkisel sosyolojinin yapısını anlamaya ve açıklamaya yönelik eleştirel bir betimleme gerçekleştirmek. Bu bağlamda çalışmamız doğrusal, didaktik bir anlatıma sahip değildir. Çalışmamızın özgün ve problemi bağlamında bir “ilk” olduğu söylenebilir. İlkler her zaman zahmetlidir ve bazı tereddütlerin onlara sirayet ettiği okuyucularca hissedilebilir. Onlar hem dört başı mamur olmaktan hem de üzerine söz söyledikleri konuyu tüketmekten uzaktırlar. Bundan dolayı bu tarz çalışmaların misyonu biraz da bazı sorun alanlarını işaret etmek ve belli tartışmaların yapılmasında kışkırtıcı ya da motive edici olmakla sınırlıdır.

İlişkisel sosyolojinin ne olduğunu, onun yapısal analizi yoluyla ortaya koyan makale düzeyinde yalnızca iki metin bulunur. Yabancı literatürde yazılan bu metinler ilişkisel sosyolojiye dair birer taslak sunmaktadır. Bu anlamda çalışmamızın literatürdeki bir boşluğu dolduracağını düşünüyor ve umut ediyoruz. Çalışmamızın öneminin birbiriyle ilişkili üç düzlemde değerlendirildiğinde ortaya çıkacağını düşünüyoruz. Bunlardan ilki genel anlamda bugün sosyal teoride yer edinen ilişkisel sosyolojinin ne olduğunu; temel varsayımlarının, türlerinin ve türleri arasındaki farklılıkların kısacası bütüncül olarak ilişkisel sosyoloji içerisinde cereyan eden tartışmaların analiziyle belirlemektir. Bu analiz, meta-teorik düzeyde icra edilecektir. İkinci düzlem Türkiye bağlamıyla ilişkilidir. Türkiye’de her ne kadar ilişkisel sosyoloji re-

vaçtaymış gibi görünse de *ilişkisel sosyolojinin tartışıldığını* söylemek güçtür. İlişkisel sosyoloji temel varsayımlarına yaslanılarak yapılan çalışmaların teorik temellendirmesi için kullanılmaktadır. Bazen de “İlişkisel olmayan bir sosyoloji/sosyal bilim mümkün mü?”, “Sosyoloji/sosyal bilim zaten ilişkiseldir. Dolayısıyla ilişkiselsosyolojiye ne gerek var?” tarzında değerlendirilmektedir. Bu tutumların ortak yanı meseleyi övgü-yergi diyalektiğine hapsedmeleridir. *Türkiye’de ilişkiselsosyolojinin tartışıldığını söylemek güçtür* derken kastımız tam olarak budur. Belki de sosyolojik düşüncemizde yeni bir moda geliyor demek abartı olmaz. Mevcut çalışmaların çoğunluğunda ilişkiselsosyolojinin teorik kökenlerine, tezlerine gereken eleştirel önem vermemekte yalnızca çalışmalar için birkaç alıntı temel varsayımlar olarak aktarılır. Özellikle ilgili saha çalışmaları, genellikle ilişkiselsosyolojinin iç dinamiklerinden ve tartışmalarından bihaber giriş kısmında kısa bir kavramsal-kuramsal çerçeve vermekle yetinmektedir. Bu durum, belli başlı ilişkiselsosyologların da ifade ettiği gibi moda uygun iyi bir etiket işlevi görmesini sağlamaktadır. Böylece taşıdığı bağlının hakkını veremeyen içeriklere sahip çalışmalar ortaya çıkmaktadır. Hâlihazırda yapılan çalışmaların ezici çoğunluğu da Bourdieu üzerinden yapılmaktadır.

İlişkisel sosyolojiyi benimseyen ve Türkiye’de sosyoloji yapma pratiği üzerinde belirgin bir etki oluşturmayı amaçlayan isimler yok değildir ki bunlara ileride değineceğiz. Çalışmamızın ilişkiselsosyolojinin tezlerini tartışmaya açacağını, farklı yönlerini genişleterek başka önemli isimleri de dâhil etmek suretiyle tartışmanın zenginleşmesine katkı sunacağını umuyoruz. Son olarak ilişkiselsosyolojinin sosyal teoriyle olan bağlantısını dört klasik isim üzerinden ele alarak bu isimlerden özellikle Durkheim ve Weber’in çoğu zaman ilişkiselsosyoloji namına kolayca tüketilmemesi gerektiğine vurgu yapıyoruz. Bu vurgunun olgusal ge-

rekçelerinden birini ilişkiselsosyologların iyi temellendirilmemiş dışlayıcı tavırlarında görmek mümkündür.

Çalışmamızın -en azından yazarın niyeti doğrultusundaki konumu, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Bu hem doğrudan ilişkiselsosyolojinin meta-teorik temelleriyle hem de yazar olarak kendi konumumuzla ilgilidir. Çalışmamız bir tez olarak nihayetlendiğinde ona gelen (ve belki de bundan sonra da gelecek olan) en önemli eleştiri, ilişkiselsosyolojiyi analiz ederken dikkate alınan meta-teorik düzeyde açık bir konum tanımlanmamış olması, konumlanmamızın belirsiz kalmasıydı. Beklenti *tözcülük* ile *ilişkisel* arasında bir tercih yapmamızdır; çünkü ilişkiselsosyolojinin meta-teorik rakibi özellikle Türkiye’de *tözcülük* olarak sunulur. Türkiye’de diyoruz, zira Batı’da indirgenemez ikilinin realizm-nominalizm olduğunu ifade etmek suretiyle asıl rakibin *tözcülük* olmadığını ifade eden yaklaşımlar bulunur. Bu daha temel bir bağlamda *tözcü* olmayan dolayısıyla ilişkiselsosyal bilimin ne derece mümkün olacağına dair bir analizin yapılmamasına yönelik bir eleştiridir. Bir açıdan haklı bir eleştiri olmakla birlikte bize göre bu eleştiri metnimizin bağlamını aşmaktadır. Bundan dolayı bunun, çalışmamızdaki amacımız doğrultusunda kendimizi konumlandırmak zorunda olduğumuz bir problem olmadığını düşünüyoruz. Diğer taraftan bizce özellikle bilim tarihi, bilim felsefesi ve bilim sosyolojisi alanlarındaki tartışmalarla yüzleşilmeden alınacak her konumlanmanın altı boş kalacak; Batı düşüncesindeki yerleşik çatlakların yeniden üretilmesiyle sonuçlanacaktır.

Yine de bu durumun farkında olarak ve aceleci bir sav olduğunu da kısmen kabul ederek şunu ifade edelim: Bütünüyle şu ana değin sunulduğu biçimiyle ilişkiselsosyal bilim mümkün değildir, fakat bu çalışmanın sınırlarını aşan nedenlerle bu yargı *tözcülük* savunusu olarak düşünülmemelidir. Yani ilişkiselsosyalcilik ve

tözcülük arasında bir tercih yapılırken yekpare bir tözcülük ve ilişkisellik anlayışının olduğunu düşünmek temel bir hata olacaktır. Sosyal bilimlerde ilişkisellik ve dolayısıyla tözcü olmayan bir sosyal bilimin olanağının tartışma zemini ilişkisellik sosyoloji değildir; çünkü bu dizge içinde dizgeyi aşan bir tartışma yürütmek anlamına gelir. Belki ve bir açıdan bu zemin, bilim sosyolojisidir. Dolayısıyla ilişkisellik ve tözcülüğün farklı bağlamları, kullanım tarzları, felsefi temelleri, bunların birbirleriyle hangi açılardan yaklaşım uzaklaştıkları veya birbirine dönüştükleri, belki de en önemlisi sosyal bilimcinin toplumsal ve entelektüel konumu hakkında analiz edilmeden konumlanmak çözüm sunmayabilir. Bu ise herhangi bir çalışmanın tali bir konusu değil, başlı başına başka bir çalışmayı gerektirecek yoğunlukta ve saygınlıkta bir problemdir.

Bu bağlamda, bize göre, aynı zamanda bir ilişkisellik sosyoloji kurmanın yolu da ilişkisellik sosyolojiden değil, *bilim sosyolojisinin* en önemli ayağını oluşturduğu daha temel bir alandan geçmektedir. Bugün ilişkisellik sosyoloji tartışmalarının adeta bir kısır döngüye girmesinin temel nedenlerinden biri meselenin bu boyutunun gittikçe hasırlı edilmemesidir. Diğer bir ifade ile -alandaki birkaç ismi dışarıda tutarsak- *ilişkiselcilik* ve *tözcülüğe* dair tercih her iki kavramın “verili” anlamları üzerinden sürdürülmektedir. Bu durum, bilhassa sahaya dayalı yapılacak araştırmalarda söz konusu olabilmektedir. Aslında bu eğilim bir başka açıdan pragmatik ilişkisellik yaklaşımların ilişkisellik sosyoloji üzerindeki etkisiyle de ilgilidir. Burada -eğer oluşacaksa- felsefenin sosyolojiye tahakküm riskini de hesaba katarak pragmatizm yerine daha sahici bir konumlanma olan realizmi benimsediğimizi söylemek isteriz. Bu bağlamda problemin çözümü olarak değil, bir başka açıdan ele alındığında tikanıklıkları açabileceği düşüncesiyle iki kavramı zikretmek gerekir. Bu kavramlar, bazı tikanıklıkların üstesinden gelmeyi kolaylaştırabilir.

Bunlardan biri *refleksivitedir*. *Refleksivite* bilim sosyoloji alanında ilişkisellik sosyolojiyi konumlandırmak için bilhassa önemlidir. Çünkü *refleksivite* bilim sosyolojisinde ilişkisellik sosyolojiyi diğer konumlardan farklılaştıran bir kavram olarak yeniden inşa edilebilir. Diğer ise başından beri sosyal teoride çoğu zaman örtük de olsa yer verilmek zorunda kalınan ama merkezi konuma rağmen hak ettiği değeri de tam olarak bulamayan *faillik* kavramıdır. Özellikle alandaki belirleyiciliği ile öne çıkan ve etkili olan Mustafa Emirbayer, Dewey’in eylem felsefesinden müphem bir ilişkisellik faillik inşa eder ve bu faillik ilişkisellik sosyolojinin temelini oluşturur. İlişkisel sosyolojideki tartışmalarda -farkında olarak ya da olmayarak- tarafların en az yarısı Deweyci eylem merkezli tasnifi temel alırlar. Diğer yarısının çoğunluğunun eleştirisi de meta-teorik olarak bu tasnife yöneliktir. Dolayısıyla tartışmaların temelinde “hatalı” bir faillik kavramsallaştırması olabilir ve Emirbayer’in kavramı açık kılmaya yönelik çalışmasının teorik açıdan güdümlü olduğu söylenebilir. Bu da hem genel anlamda sosyoloji hem de özel olarak ilişkisellik sosyoloji içerisindeki farklı faillik anlayışlarını çözümlenmeyi ve belki de yeni bir faillik teorisi inşa etmeyi gerektirir. Tüm bunlar çalışmamızın kapsamını ve amacını aşan problemlerdir. Kitabımızda bu problemlerin farkında olsak ve bazı yerlerde onlara işaret etsek de büyük oranda onları paranteze aldık. Daha mütevazı bir amaçla, bu çalışmada ilişkisellik sosyolojiyi *anlama* ve nasıl bir yapıda olduğunu normatif yargılardan olabildiği ölçüde kaçınarak *anlatma* ve *açıklama* çabasıdayız. Bu çaba ilişkisellik sosyolojiyi olumlama-olumsuzlama diyalektiğinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.

Sedat Demir
Ankara, 2021

Kaynakça

- Abbott, A. (2014). *Bölüm ve Disiplin*, (Çev.), S. Gülfer ve I. Öner, İstanbul: Küre Yayınları.
- Alexander, C. J. (1985). *Neofunctionalism*, (Ed.). J. Alexander, Beverly hills, Calif.: Sage.
- Alexander, C. J. (2008). “Klasiklerin Merkeziliği”, *Sosyal Teori ve Sosyoloji* içinde, (Ed. S. P. Turner), (Çev.). O. Baş, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 27-47.
- Althusser, L. (2015). *Marx İçin*, (Çev.), I. Ergüden, İstanbul :İthaki Yayınları.
- Archer, S. M. (1995). *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, S. M. (1998). “Realism and Morphogenesis”, *Critical Realism: Essential Readings*, (Ed.), M. Archer, R. Bhaskar vd., London and New York: Routledge, ss. 356-382.
- Archer, S. M. (2010a). “Critical Realism and Relational Sociology” *Journal Of Critical Realism*, sayı: 9/2, ss. 199-207.
- Archer, S. M. (2010b). “Routine, Reflexivite and Realism”, *Sociological Theory*, sayı: 28/3, ss. 273-303.
- Archer, S. M. (2012). “Realizm ve Faillik Problemi”, *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), V. S. Öğütle, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 281-307.
- Archer, S. M. (2013). *Social Morphogenesis*, (Ed.), M. S. Archer, New York and London: Springer International Publishing.
- Archer, S. M. (2014). *Late Modernity: Trajectories Towards Morphogenic Societ*, (Ed.), M. Archer, New York and London: Springer International Publishing.

- Archer, S. M. (2015a): “Kolektif Düşünümsellik: İlişkisel Bir Örnek”, *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* İçinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 225-251.
- Archer, S. M. (2015b). *Generative Mechanisms Transforming The Social Order*, (Ed.), M. Archer, New York and London: Springer International Publishing.
- Archer, S. M. (2019). “Foreword Varieties of Relational Social Theory” *Social Science, Philosophy and The ologyin Dialogue A Relational Perspective* (Ed.), P. Donati, A. Malo ve G. Maspero, New York: Routledge, ss. viii-xxix.
- Archer, S. M., Bhaskar, R. vd. (1998). *Critical Realism-Essential Readings*, (Ed.) M. Archer, R. Bhaskar vd., London and New York: Routledge.
- Arlı, A. (2014). *Oryantalizm Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Arslan, H. (2017). *Epistemik Cemaat*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Bachelard, G. (2013). *Bilimsel Zihnin Oluşumu*, (Çev.), A. Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baert, P. (2017). *Sosyal Bilimler Felsefesi: Pragmatizme Doğru*, Ü. Tatlıcan (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Barnes, B. (2008). *T. S. Kuhn ve Sosyal Bilimler*, (Çev.), H. Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Benton, T. (2016). *Sosyolojinin Felsefi Kökenleri*, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Berger, P. (2017). *Sosyolojiye Çağrı*, (Çev.), A. E. Koca, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bhaskar, R. (1998). “General Introduction”, *Critical Realism-Essential Readings*, (Ed.), M. Archer, R. Bhaskar vd., London and New York: Routledge, ss. ix-xxiv.
- Bhaskar, R. (2008). *Gerçekçi Bilim Teorisi*, (Çev.), S. Oğuz, Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Bhaskar, R. (2012a). “İdealizm”, *Marksist Düşünce Sözlüğü* içinde (Ed.), T. Bottomore, (Çev.), L. Köker, (Haz.), M. Tuncay, İstanbul: İletişim Yayınları: ss. 291-292.
- Bhaskar, R. (2012b). “Realizm”, *Marksist Düşünce Sözlüğü* içinde (Ed.), T. Bottomore, (Çev.), M. Tuncay, (Haz.), M. Tuncay, İstanbul: İletişim Yayınları: ss. 481-483.
- Bhaskar, R. (2015). *Gerçekliği Geri Kazanmak*, (Çev.), F. S. Aydaş, İstanbul: Note Bene Yayınları.
- Bhaskar, R. (2017). *İnsan Bilimlerinin Felsefi Eleştirisi: Natüralizmin Olanaklığı*, (Çev.), V.S. Öğütle, Ankara: Nika Yayınevi.
- Bottomore, T. (2014) “Marksizm ve Sosyoloji”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* İçinde (Ed.) Tom Bottomore ve Robert Nisbet, (Çev.), C. Tokluoğlu (Haz.), M. Tuncay ve A. Uğur, İstanbul: Kırmızı Yayınları, ss.143-175.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical on The Theory Reason of Action*, California: Stanford University Press Stanford.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrum*, (Çev.), D. Fırat ve G. Berkkurt, Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2016) “Vive La Crise: Sosyal Bilimlerde Heterodoksi İçin”, *Ocak Ve Zanaat* İçinde, (Ed.), Güney Ç. vd., (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları, Ss. 33-49.
- Bourdieu, P. (2012). *Bir Otoanaliz İçin Taslak*, (Çev.), M. Erşen, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler*, (Çev.), H. U. Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P., Wacquant L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*, Chicago: University Of Chicago Press.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (Çev.), N. Ökten İstanbul: İletişim Yayınları.
- Burkitt, I. (2015). “Relational Agency: Relational Sociology, Agency and Interaction”, *European Journal of Social Theory*, sayı: 19/3, ss. 1-18, DOI: 10.1177/1368431015591426.
- Calhoun, C. (2015). “Şimdiki Zamanın Sosyolojik Analizi İçin”, *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*, (Ed.). Philip G. G., (Çev.), Ö. Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları.
- Callinicos, A. (2007). *Toplum Kuramı*, (Çev.), Y. Tezgiden, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Canto-Mila, N. (2018). “Georg Simmel’s Concept of Form of Association As An Analytical Tool for Relational Sociology” *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.) F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 217-231.
- Cassirer, E. (1923). *Substance and Function and Einstein’s Theory of Relativity*, (Çev.), W. C. Swabey ve M. C. Swabey, Chicago: The Open Court Publishing Company.
- Cassirer, E. (1996). *Kant’ın Yaşamı ve Öğretisi*, (Çev.), D. Özlem, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Coser, L. A. (2014). “Amerikan Eğilimleri”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde (Ed.) Tom Bottomore ve Robert Nisbet, (Çev.), A. Şenel, (Haz.), M. Tuncay ve A. Uğur, İstanbul: Kırmızı Yayınları, ss.319-359.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları*, (Çev.), Akif Avcu, (Çev. Edi.), H. Ekşi, İstanbul: Edam Yayın.
- Crossley, N. (2011). *Toward Relational Sociology*, London and New York: Routledge.
- Crossley, N. (2015a). “Etkileşimler Bitişikler ve Beğeniler: İlişkisel Sosyolojide ‘İlişkileri’ Kavramsallaştırmak”, *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 193-225.
- Crossley, N. (2015b). Relational Sociology and Culture: A Preliminary Framework. *International Review Sociology*, 25/1, ss. 65-85.
- Crossley, N. (2018). “Networks, Interactions and Relations”, *Relational Sociology Hand Book* içinde, (Ed.), F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 481-499.
- Çeğin, G., Göker, E. (2012a). *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar*, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, İstanbul: Note Bene Yayınları.
- Çeğin, G., Göker, E. (2012b). “Tözlere Elveda: İlişkisel Sosyolojinin Alameti Farikası”, *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 11-22.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, S. (2018). *Pragmatizm: Pratik Bir Felsefe İçin Seçme Yazılar*, (ed.), S. Çelik, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- D’Alessandro, S. (2014). “The Relationship in the System: A Comparison of Donati and Luhmann”, *Mapping Systemic Knowledge* içinde, (Ed.). G. Mancini, M. Angrisabi, LAP Lambert Academic Publishing, ss. 141-153.
- Danermark B., vd. (2018). *Toplumunu Açıklamak*, (Çev.), Ü. Tatlıcan, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Dawe, A. (1970). “Two Sociology”, *The British Journal of Sociology*, 21/2, ss. 207-218.
- Dawe, A. (2014). “Toplumsal Eylem Kuramları”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde (Ed.) Tom Bottomore ve Robert Nisbet, (Çev.), F. Akatlı ve A. Uygur, (Haz.), M. Tuncay ve A. Uğur, İstanbul: Kırmızı Yayınları, ss. 405-463.
- De Landa, M. (2018). *Yeni Bir Toplum felsefesi*, (Çev.), S. Çalıcı, İstanbul: Kolektif Kitap.
- Depelteau, F. (2008). “Relational Thinking: A Critique of Co-Deterministic Theories of Structure and Agency”, *Sociological Theory*, 26 /1: ss. 51-73.
- Depelteau, F. (2013). “What Is the Direction of the “Relational Turn”?” *Conceptualizing Relational Sociology: Ontological and Theoretical Issues* içinde, (Ed.), C. Powell ve F. Depelteau, New York: Palgrave, ss. 163-187
- Depelteau, F. (2015a). “İlişkisel Dönüşün Yönü Nedir?” *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 251-285.
- Depelteau, F. (2015b). “Relational Sociology, Pragmatism, Transactions and Social Fields” *International Review of Sociology*, 25/1, ss. 1-20. doi.org/10.1080/03906701.2014.997966.
- Depelteau, F. (2018a). “Relational Thinking in Sociology: Relevance, Concurrence and Dissonance”, *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depeltau, Cham: Palgrave, ss. 3-35.
- Depelteau, F. (2018b). “From The Conceptof ‘Trans-Action’ to a Process-Relational Sociology”, *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depeltau, Cham: Palgrave, ss. 499-519.
- Depelteau, F. (2018c). “The Promises of the Relational Turn in Sociology”, *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depelteau, Machillan: Palgrave, ss. v-xiv.
- Depelteau, F. (2018d). *Relational Sociology Handbook*, (Ed.), F. Depelteau, Cham: Palgrave.
- Depelteau, F., Powell, C. (2013b). *Applying Relational Sociology: Relations, Networks and Society*, (Ed.), F. Depelteau ve C. Powell, New York: Palgrave.
- Depelteau, F., Powell, C. (2013a). “Introduction” *Applying Relational Sociology: Relations, Networks and Society* içinde, (Ed.), F. Depelteau ve C. Powell, New York: Palgrave, ss. xv-xx.
- Desmond, M. Emirbayer, M., (2010). *Racial Domination, Racial Progress: The Sociology of Race in America*, Madison: McGraw-Hill.
- Desmond, M. Emirbayer, M., (2015). *The Racial Order*, Chicago: University of Chicago Press.
- Dewey, J. (2004). *Demokrasi ve Eğitim*, (Çev.), T. Göbekçin, İstanbul: Yeryüzü Yayınevi.
- Dewey, J. (2013). *Deneyim ve Eğitim*, (Çev.), S. Akıllı, Ankara: Odtü Yayınları.
- Dikeçligil, B. (2017). *Ontolojiyi Hatırlamak*, Konya: Çizgi Kitabevi.

- Doğan, S. (2017). “Metropolde Faillik: Simmel Sosyolojisinin Metafizik Bir Sonucu Üzerine”, *KARE*, no: 4, ss. 1-16.
- Doğan, S. (2019). Kant’la Birlikte Kant’a Karşı: Durkheim’de İnsan Doğası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12/68, ss. 707-714.
- Donati, P. (2011). *Relational Sociology: A New Paradigm for the Social Sciences*. London and New York: Routledge.
- Donati, P. (2013b). “Engagement as a Social Relation: A Leap into Trans-Modernity”, *Engaging with the World: Agency, Institutions, Historical Formations* içinde, (Ed.), M. Archer ve A.M. Maccarini, London and New York: Routledge, ss. 129-162.
- Donati, P. (2013c). “Relational Sociology and Globalized Society”, *Applying Relational Sociology: Relations, Networks and Society* içinde, (Ed.), F. Depelteau ve C. Powell, New York: Palgrave, ss. 1-24.
- Donati, P. (2014). Morphogenic Society and the Structure of Social Relations” *Late Modernity: Trajectories Towards Morphogenic Societies* içinde, (Ed.), M. Archer, New York and London: Springer International Publishing, ss. 143-172.
- Donati, P. (2015a). “Manifesto for a Critical Realist Relational Sociology” *International Review of Sociology* 25/1, ss. 1–24. doi.org/10.1080/03906701.2014.997967.
- Donati, P. (2015c). “Social Mechanisms and Their Feedbacks: Mechanical vs Relational Emergence of New Social Formations” *Generative Mechanisms Transforming the Social Order*, (Ed.), M. Archer, New York and London: Springer International Publishing, ss. 65–92.
- Donati, P. (2018). “An Original Relational Sociology Grounded in Critical Realism”, *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depelteau Cham: Palgrave, ss. 431-457.
- Donati, P. (2013a). “Morphogenesis and Social Networks: Relational Steering Not Mechanical Feedback”, *Social Morphogenesis* içinde, (Ed.), M. S. Archer, New York and London: Springer International Publishing, ss. 205-231.
- Donati, P., Archer, M. (2015). *The Relational Subject*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durkheim, E. (2016b). *Pragmacılık ve Toplum Bilim*, (Çev.), Ö. Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. (2011a). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, (Çev.), F. Aydın, Ankara: Eskiye Yayınları.
- Durkheim, E. (2011b). “Bir Bilim Dalı Olarak Sosyoloji”, (çev.), J. Özata Dirlikyapan, *Georg Simmel: Sosyolog Sanatçı, Düşünür* içinde, (der.), Jale Özata Dirlikyapan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 122-143.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*, (Çev.), Z. İlgelen, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Durkheim, E. (2015). *Sosyoloji ve Felsefe*, (Çev.), M. Elma, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2016a). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, (Çev.), Ö. Doğan, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Durkheim, E. (2018). *Toplumsal İş Bölümü*, (Çev.), Ö. Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. Mauss, M. (2009). *Primitive Classification*, (Çev.), R. Needham, London: Cohen & West.
- Elias, N. (2016). *Sosyoloji Nedir*, (Çev.). O. Değirmenci, İstanbul: Olvido Kitap.
- Emirbayer, M., Johnson, V. (2008). “Bourdieu and Organization Analysis”, *Theory and Society*, 37, ss. 1–44.
- Emirbayer, M. (2012a). “İlişkisel Sosyoloji İçin Manifesto”, *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), U. L. Kaya ve E. Göker, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 25-65.
- Emirbayer, M. (2012b). “İlişkisel Dönüş: Geçmiş, Şimdi ve Gelecek” *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 7-10.
- Emirbayer, M. (1996a). “Durkheim’s Contribution to the Sociological Analysis of History”, *Sociological Forum*, 11/2, ss. 263-284.
- Emirbayer, M. (1996b). “Useful Durkheim”, *Sociological Theory*, 14/2, ss. 109-130.
- Emirbayer, M. (1997). “Manifesto for a Relational Sociology”, *American Journal of Sociology*, 103/2, ss. 281-317.
- Emirbayer, M. (2010). “Tilly and Bourdieu”, *The American Sociologist*, 41, ss. 400–422.
- Emirbayer, M. (2015). “Mücadele Dili Olarak İlişkisel Sosyoloji”, *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 315-319.
- Emirbayer, M. Williams, E. M. (2005). “Bourdieu and Social Work”, *Social Service Review*, 79, ss. 689–724.

- Emirbayer, M., Goldberg C. A. (2005). "Pragmatism, Bourdieu, and Collective Emotions in Contentious Politics", *Theory and Society*, 34, ss. 469-518.
- Emirbayer, M., Goodwin, J. (1994). "Network Analysis, Culture, and The Problem of Agency", *American Journal of Sociology*, 99, ss. 1411-1454.
- Emirbayer, M., Goodwin, J. (1996). "Symbols, Positions, Objects: Toward a New Theory of Revolutions and Collective Action", *History and Theory*, 35/3, ss. 358-374.
- Emirbayer, M., Maynard D. W. (2011). "Pragmatism and Ethnomethodology", *Qualitative Sociology*, 34, ss. 221-261.
- Emirbayer, M., Mische, A. (2012). "Faillik Nedir?", *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), D. Evcı, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 65- 137.
- Emirbayer, M., Schneiderhan, E. (2015). "Demokrasi Üzerine Dewey ve Bourdieu, *Bourdieu ve Tarihsel Analiz* içinde, (Ed.), P. S. Goski, (Çev.), Ö. Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, ss. 199-237.
- Engels, F. (2011). "Karl Marx'ın "Ekonomi Politigin Eleştirisi", *Ekonomi Politigin Eleştirisine Katkı* içinde, (Çev.), S. Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Esgin, A., Çeğin, G. (2015). "Takdim: Potansiyel Bir Paradigmaya Doğru İlişkisel Bir Sosyolojinin Vaatleri", *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 9-13.
- Ferraris, M. (2019). *Yeni Gerçekçilik Manifestosu*, (Çev.), K. Atakan, İstanbul: Kolekti Kitap.
- Fish, K. (2015). "İlişkisel Sosyoloji ve Tarihsel Materyalizm: Üç Diyalog Başlangıcı", *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 53-79.
- Fuchs, S. (2001). *Against Essentialism: A Theory Of Culture and Society*, London: Harvard University Press.
- Garfinkel, H. (2014). *Etnometodolojide Araştırmalar*, (Çev.), Ü. Tatlıcan, Ankara: Heretik Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goffman, E. (2017). *Etkileşim Ritielleri*, (Çev.), A. Bölükbaşı, Ankara: Heretik Yayıncılık
- Goffman, E. (2018). *Karşılaşmalar*, (Çev.), S. Çalıcı, Ankara: Heretik Yayıncılık
- Gouldner, E. (2016). *Batu Sosyolojisinin Yaklaşan Krizi*, (Çev.). M. Şenol, Ankara: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Gulbenkian, K. (2000). *Sosyal Bilimleri Açın*, (Çev.), Ş. Tekeli, İstanbul: Metis Yayınları.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*, (Çev.), M. Tüzel, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Habermas, J. (2011). *Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine*, (Çev.), M. Tüzel, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hamilton, G. G. (2014). "Tarihte Konfigurasyonlar: S. N. Eisenstadt'ın Tarihsel Sosyolojisi", *Tarihsel Sosyoloji: Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler* içinde, (Çev.), A. Fethi, (Ed.), T. Skocpol, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 94-144.
- Harvey, D. (2012). "Faillik ve Topluluk?", *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 307-347.
- Huther, J. C. (2013). *Durkheim'i Anlamak*, (Çev.), S. Akyüz, İstanbul: İletişim Yayınları.
- James, W. (2019). *Pragmatizm*, (Çev.), F. B. Aydar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jung, W. (2001). *Georg Simmel: Yaşamı Sosyolojisi, Felsefesi*, (Çev.), D. Özlem, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Kalberg, S. (2007). *Max Weber'i Anlamak* (Çev.), B. Gencer, Ankara: Lotus Yayınevi.
- Kalberg, S. (2017). *Max Weber'in Tarihsel Karşılaştırmalı Sosyolojisi* (Çev.), A. Bölükbaşı, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kasapoğlu, A. (2016a). *Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji*, (Ed.), A. Kasapoğlu, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2016b). "Türkiye'de Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji Yapıcılara İçin Bir Yolculuk Haritası", *Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji* içinde, (Ed.), A. Kasapoğlu, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, ss. 17-87.
- Kayalı, K. (2005). *Düşüncenin Coğrafyası 1*, Ankara: Deniz Kitabevi.
- Keat R. ve Urry J. (2016). *Bilim Olarak Sosyal Teori* (Çev.), N. Çelebi, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kivinen, O., Piironen, T. (2006). "On the Limits of a Realist Conception of Knowledge: A Pragmatist Critique of Archerian Realism", *The Sociological Review*, 54/2, ss. 224-241.
- Kivinen, O., Piironen, T. (2012). "Pragmacı Metodolojik İlişkiselliğe Doğru", *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde,

- (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), E. Kovankaya ve B. Akgül, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 165-192.
- Kuhn, S. T. (2018). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, (Çev.), N. Kuyaş, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Lash, S. (2011). “Lebenssoziologie: Bilgi Çağında Georg Simmel”, (Çev.), D. B. Kılıç, *Georg Simmel: Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde, (Der.), Jale Özata Dirlikyapan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 320-350.
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş*, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Lemert, C. (2011). *Durkheim'in Hayaletleri*, (Çev.), F. B. Aydar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Levine, N. D., vd. (2011a). “Simmel'in Amerikan Sosyolojisi Üzerindeki Etkisi I”, (çev.), G. Kızılar, *Georg Simmel: Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde, (der.), Jale Özata Dirlikyapan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 54-94.
- Levine, N. D., vd. (2011b). “Simmel'in Amerikan Sosyolojisi Üzerindeki Etkisi II”, (çev.), G. Kızılar, *Georg Simmel: Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde, (der.), Jale Özata Dirlikyapan, Ankara: Doğu Batı Yayınları, ss. 95-121.
- Liang, L. ve Liu, S. (2018). “Beyond of the Manifesto: Mustafa Emirbayer and Relational Sociology”, *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.) F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 395-413.
- Luhmann, N. (1982). *The Differentiation of Society*, Newyork: Columbia University Press.
- Lukacs, G. (2018). *Toplumsal Varlığın Ontolojisi: Hegel, Marx ve Emek* (Çev.), B Doğan, ve Umut Y. K., İstanbul: Note Bene Yayınları.
- Marx K. ve Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi* (Çev.), O. Tonguç ve G. Olcay, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Marx, K. (1997). *Kapital Cilt III* (Çev.), A. Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1979). *Grundrisse* (Çev.), S. Nişanyan, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K. (2009). “Daha Basitten Daha Karmaşığa Yükselen Soyut Düşüncenin İlerlemesi Gerçek Tarihsel Süreçlere Tekabül Eder”, *Felsefe Metinleri* içinde, (Çev.), A. Gelen, Ankara: Sol Yayınları, ss. 112-125.
- Marx, K. (2010). *Kapital Cilt I* (Çev.), M. Selik ve N. Satlıgan, İstanbul: Yordam Kitap.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*, New York: The Free Press.
- Mills, C. W. (2016). *Sosyolojik Tahayyül*, (Çev.), Ö. Küçük, İstanbul: Hil Yayın.
- Mische, A. (2011). “Relational Sociology, Culture, and Agency”, *Social Network Analysis* içinde (Ed.), J. Scott ve P. J. Carrington, London: Sage Publications, ss. 80-99.
- Morandi, E. (2010). “Introductory Outlines to Pierpaolo Donati's Relational Sociology Part 1”, *Journal of Critical Realism*, sayı: 9/2, ss. 208-226.
- Morva, O. (2013). *Chicago Okulu*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Mouzelis, N. (2012). “Öznelci ve Nesnelci Bölünme: Aşmaya Karşı”, *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 193-216.
- Mouzelis, N. (2016) “Katılımcı-Toplumsal Bütün Sorunu: Parsons, Bourdieu, Giddens”, *Ocak ve Zanaat* içinde, (Ed.), Güney Ç. vd., (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 187-226.
- Löfgren K. (2016). “Pierre Bourdieu, Mütakabiliyet Analizi ve İstatistik Eğitimi” *Ocak ve Zanaat* içinde, (Ed.), Güney Ç. vd., (Çev.), E. Göker ve M. Ayan, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 225-274.
- Nur, A., Koytak, E. (2014). “Mümkün Bourdieu'ler Uzayında Bir Bourdieu: Türkiye Bilimsel Üretim Alanında Bourdieu Sosyolojisi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/29, ss. 331- 363.
- Ollman, B. (2015). *Diyalektiğin Dansı*, (Çev.), C. Saraçoğlu, İstanbul: Yordam Kitap.
- Öğüt S. V. (2013). *Metodolojik Bireyciliğin Eleştirisi*, Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Öğüt, V. S. (2017). “Çevirenin Önsözü”, *İnsan Bilimlerinin Felsefi Eleştirisi* içinde, Ankara: Nika Yayınevi, ss. 7-8.
- Öğüt, V. S., Çeğin, G. (2007). *Sosyo-Tarihsel Teorinin 'Sınıf'la İmtihanı: İlişkisel Sosyolojik Perspektiften Yeni Bir Sınıf Kavrayışı Denemesi*, İzmir: Duvar Yayınları.
- Özlem, D. (2018). *Tarihselci Gelenek: Dilthey-Weber- Gadamer*, İstanbul: Notos Kitap.
- Öztürk, E. (2016). *Sosyal Bilimler Metodolojisinde Bir Yaklaşım Olarak Pragmatizm*, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Papilloud, C. (2018a). “Georg Simmel and Relational Sociology” *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 201-217.

- Papilloud, C. (2018b). *Sociology through Relation: Theoretical Assessments from the French Tradition*, Cham: Palgrave.
- Porpora, D. V. (1998). "Four Concept of Social Structure", *Critical Realism: Essential Readings*, (Der.), M. Archer vd., Londra: Routledge, ss. 339-355.
- Porpora, D. V. (2018). "Critical Realism as Relational Sociology", *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 413-431.
- Powell, C. (2015). "Kökten İlişkicilik: Bir Öneri?", *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi, ss. 285-315.
- Powell, C., Depelteau, F. (2015a). "Giriş" *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phonix Yayınevi, ss. 15-33.
- Powell, C., Depelteau, F. (2015b). *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler*, (Çev.), Ö. Akkaya, (Ed.), Powell C. ve François D., Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Richter, R. (2013). *Sosyolojik Paradigmalar*, (Çev.), N. Doğan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Ringer, F. (2014). *Weber'in Metodolojisi*, (Çev.), M. Küçük, Ankara: Doğubatu Yayınları.
- Sarbay, A.Y. (2018). *Toplumun Mantığı: Bir Mantıksal Anlatı Olarak Sosyoloji*, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Sayer, A. (2014). *Sosyal Bilimde Yöntem*, (Çev.), S. Gürses, İstanbul: Küre Yayınları.
- Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*, (Çev.), A. Akan ve S. Kesikoğlu, Ankara: Heretik Yayınları.
- Scott, J., Carrington P. J. (2011). *The Sage Handbook of Social Network Analysis*, (Ed.), Scott, J., Carrington P. J., London: Sage Publications.
- Skocpol, T. (2014). "Sosyolojinin Tarihsel İmgelemi", *Tarihsel Sosyoloji: Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler* içinde, (Çev.), A. Fethi, (Ed.), T. Skocpol, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 1-25.
- Simmel, G. (2013). "Modern Kültürde Çatışma" (Çev.), T. Bora, *Modern Kültürde Çatışma* İçinde, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 57-83.
- Simmel, G. (2014). *Paranın felsefesi*, (Çev.), Y. Alogan ve Ö. D. Aydın, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve Kültür*, (Çev.), T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Swingewood, A. (2014). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi* (Çev.), O. Akınhay, İstanbul: Agora Yayınları.
- Tiryakian, E. (2014). "Emile Durkheim", *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde (Ed.), T. Bottomore ve R. Nisbet, (Çev.), C. Tokluoğlu, (Haz.), M. Tuncay ve A. Uğur, İstanbul: Kırmızı Yayınları, ss. 213-264.
- Truwant, S. (2015). "The Concept of 'Function' in Cassirer's Historical, Systematic, and Ethical Writings" *The Philosophy of Ernst Cassirer* içinde, (Ed.), J. T. Friedman ve S. Luft, Walter de Gruyter.
- Ünal, A. (2008). Türk Sosyoloji Tarihinde Metodolojik Yönelimler, *Türk Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11, ss. 123-172.
- Vandenbergh, F. (2012). "Gerçek İlişkisel: Pierre Bourdieu'nün Üretken Yapısalcılığının Bir Analizi", *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde, (Haz.) G. Çeğin ve E. Göker, (Çev.), Ü. Tatlıcan, İstanbul: Note Bene Yayınları, ss. 386-435.
- Vandenbergh, F. (2016). *Alman Sosyolojisinin Felsefi Tarihi*, (Çev.), V. S. Öğütle, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016.
- Vandenbergh, F. (2018). "The Relation as Magical Operator: Over coming the Divide Between Relational and Processual Sociology", *Relational Sociology Handbook* içinde, (Ed.), F. Depelteau, Cham: Palgrave, ss. 35-59.
- Weber, M. (1995). *Toplumsal ve Ekonomi Örgütlenme Kuramı*, (Çev.), Ö. Özankaya, Ankara: İmge Kitabevi.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları*, (Çev.), T. Parla, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2011). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çev.), M. Köktürk, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Weber, M. (2017). *Sosyal Bilimler Metodolojisi*, (Çev.), V. S. Öğütle, İstanbul: Küre Yayınları.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Dizin

A

ABD sosyolojisi 21, 22, 23, 24,
26
açıklama 17, 19, 38, 41, 86, 96,
100, 105, 107, 124, 125, 164, 168,
196, 204
ahlaki sosyoloji 44
Alexander, Jeffrey 26, 41, 155,
190, 219
Amerikan felsefesi 20, 22, 24, 26,
69, 122, 139, 141, 142, 148, 149,
151
analitik sosyoloji 44
anlama 17, 19, 71, 72, 74, 77, 80,
100, 106, 107, 109, 112, 114, 128,
158, 165, 171, 199, 200, 206
Avrupa 21, 22, 23

B

bağlantı 27, 28, 29, 45, 134, 165,
230

Batı-dışı ülkeler 22

Bentley, Arthur 29, 54, 55, 56,
131, 132, 134, 135, 136, 146, 235
Bernstein, Richard 24, 119, 148
Bhaskar, Roy 30, 33, 35, 51, 54,
57, 62, 69, 71, 84, 85, 87, 89, 161,
162, 163, 164, 165, 166, 167, 168,
169, 171, 172, 173, 174, 176, 177,
178, 179, 180, 181, 182, 183, 184,
185, 189, 190, 198, 206, 229, 232
bilgi 165, 183
bilim felsefesi 15, 30, 31, 61, 62,
163, 164, 165, 167, 172
birey/-cilik 19, 20, 31, 39, 51, 52,
59, 67, 68, 70, 73, 74, 89, 92, 93,
94, 96, 97, 103, 104, 112, 116,
123, 124, 127, 130, 132, 133, 136,
155, 172, 173, 176, 185, 192, 198,
201, 234, 235, 237, 238, 239, 242,
243
Brandom, Robert 24, 119, 148
bütüncülük 20

- C**
 Cassirer, Ernst 37, 49, 59, 105, 131, 136, 245, 246, 247
 Chicago Okulu 21
 Contemporary Pragmatism 36
 Crossley, Nick 41, 42, 58, 61, 69, 78, 84, 90, 119, 139, 140, 155, 218, 231, 233, 234, 235
- D**
 Deleuze, Gilles 56, 59, 81
 demokrasi 143
 deneyim 46, 145, 146, 149, 153, 154, 157
 Depelteau, François 19, 29, 32, 42, 43, 47, 48, 53, 54, 55, 56, 57, 119, 131, 218, 222, 223, 236, 237, 238, 239
 Descartesçı düşünce 22
 Dewey, John 17, 29, 33, 37, 52, 54, 55, 56, 59, 61, 119, 122, 123, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 218, 231, 232, 233, 235, 237
 dil 39, 61, 120, 131, 148, 172, 177, 232
 din 72, 75, 88, 99, 109, 110, 128
 doğa bilimleri 26, 104, 164, 168, 169, 172, 173, 178, 181, 182, 218, 219, 222
 Donati, Pierpaolo 27, 31, 33, 36, 37, 40, 41, 43, 54, 57, 59, 60, 62, 63, 69, 78, 89, 90, 106, 120, 125, 159, 161, 162, 163, 183, 185, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 218, 220, 221, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 238, 239
 Durkheim, Emile 14, 20, 21, 24, 33, 41, 49, 54, 60, 66, 68, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 115, 116, 119, 128, 137, 141, 154, 171, 172, 173, 185, 196, 197, 198, 243
 düşünümsel 31, 143
- E**
 Einstein, Albert 137
 Eleştirel Realizm 30, 61
 Elias, Norbert 25, 35, 37, 39, 40, 42, 52, 56, 57, 58, 59, 61, 65, 131, 231, 235, 238, 243
 Emirbayer, Mustafa 17, 24, 29, 30, 32, 33, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 46, 49, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 69, 78, 88, 89, 100, 101, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 187, 191, 192, 204, 218, 222, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 237, 239, 243, 244
 Engels, Friedrich 79, 81, 82
 Etnometodoloji 138, 147, 149
 European Journal of Pragmatism and American Philosophy 36
- F**
 Feurbach, Ludwig 79
 Frankfurt Okulu 20
- Fuchs, S. 38, 40, 49, 59
- G**
 Giddens, Anthony 35, 54, 94, 95, 125, 175, 186, 187
 Gouldner, Alwin W. 23, 24, 25, 26, 31, 78, 210
 görelilik 71, 137, 219
- H**
 Habermas, Jürgen 31, 35, 105, 210
 Habitus 146, 153, 154
 Hegelci Marksizm 20
 Herakleitos 137, 244
 Heretik Yayınevi 50
 hermeneutik 105, 161, 168
 Hobbes, Thomas 132
- İ**
 ideal 47, 67, 108, 109, 110, 111, 114, 136, 137, 145, 219
 İlişki/-sellik 11, 12, 15, 16, 20, 27, 28, 38, 39, 41, 42, 47, 51, 53, 61, 66, 67, 75, 76, 80, 82, 87, 88, 89, 90, 92, 104, 114, 115, 130, 131, 132, 162, 183, 192, 193, 196, 197, 203, 206, 207, 209, 210, 212, 214, 215, 226, 228, 229, 241, 242, 244, 245, 246, 247
 İlişkisel Sosyoloji 11, 12, 14, 19, 27, 28, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 78, 120, 121, 123, 150, 190, 191, 194, 209, 218, 224, 225, 227, 238, 241, 244
 İlişkisel Sosyoloji için Manifesto 37, 40, 42, 55, 62, 120, 121, 122, 123, 126, 129, 130, 136, 137, 150, 158, 191, 194, 227, 228
- J**
 Jurnal of Critical Realism 36
- K**
 kamu sosyolojisi 44
 Kant, Immanuel 69, 70, 71, 74, 95, 98, 116, 132, 133, 165, 246, 247
 Kapitalist 84
 Kivinen, Osmo 30, 43, 49, 51, 52, 57, 59, 61, 119, 123, 130, 131, 145, 154, 155, 185, 218, 231, 232, 233, 234
 Kuhn, Thomas Samuel 218, 219, 220, 223, 224
 kültür 44, 60, 77, 104, 105, 125, 126, 147, 157, 187, 188
 kültürel sosyoloji 44
- L**
 Latour, Bruno 35, 56, 59
 Locke, John 132
 Luhmann, N. 24, 26, 41, 54, 57, 137, 190, 210, 211, 212, 213, 214, 243
- M**
 Marx, Karl 20, 24, 33, 49, 59, 62, 66, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 104, 105, 115, 137, 156, 161, 162, 163, 166, 168, 172, 178, 179, 185, 190, 221, 243, 244

- Mauss, Marcel 49, 59, 60, 88, 98, 243
- Maynard, D.W. 122, 138, 142, 147, 148, 149, 154
- Mead, Georg Herbert 42, 60, 72, 119, 141, 147
- meta-teorik 13, 15, 17, 30, 31, 41, 42, 46, 57, 61, 62, 78, 85, 87, 90, 100, 101, 102, 104, 112, 115, 117, 135, 140, 143, 145, 151, 152, 154, 155, 156, 161, 163, 174, 190, 197, 214, 218, 223, 225
- Metodoloji 26, 32
- Modernite 220
- Mohr, John W. 43
- Monterescu, Daniel 43
- morfojenetik argüman 183, 185, 186, 199, 208, 212, 213, 214, 229, 230
- N**
- Nedensellik 92, 96, 170
- neo-Kantçı yaklaşım 133
- Newton, Isaac 23, 134, 219, 247
- O-Ö**
- Ollman, B. 79, 80, 82, 87, 172, 179
- Öğütle, Vefa Saygın 30, 48, 50, 51, 52, 102, 103, 171, 182
- öz 29, 55, 73, 79, 80, 85, 94, 109, 110, 132, 133
- P**
- Papilloud, C. 27, 28, 69, 75, 88, 243
- paradigma 11, 12, 27, 33, 35, 36, 37, 41, 43, 45, 46, 159, 191, 195,
- 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 241, 247
- Parsons, T. 21, 23, 24, 25, 26, 27, 36, 37, 41, 54, 57, 103, 107, 125, 137, 149, 185, 186, 190, 208, 210, 211, 213, 214
- Piironinen 30, 61, 154
- Porpora, D.V. 30, 59, 61, 62, 161, 163, 174, 175, 204, 205, 206, 207, 218, 220, 230, 231, 237
- post-pozitivist düşünce 61
- Powell, C. 37, 42, 43, 119, 158, 204, 222, 223, 225, 230, 235, 236
- pozitivizm 90, 165
- pragmatik sosyoloji 44
- Pragmatizm 16, 20, 21, 30, 33, 52, 56, 61, 62, 119, 122, 130, 135, 138, 142, 143, 144, 148, 149, 151, 152, 154
- Putnam, Hilary 24, 119, 148
- R**
- Realizm 30, 61, 156, 164, 184
- Refleksivite 17, 31, 189, 201
- Rorty, Richard 24, 52, 119, 131, 148, 232, 233
- S**
- Sarıbay, Ali Yaşar 51
- Schniderhan 142
- Simmel, Georg 20, 27, 33, 41, 42, 54, 57, 59, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 103, 114, 115, 137, 178, 185, 190, 197, 198, 214, 221, 231, 243, 244, 247
- Sorokin, Pitirim 51
- sosyal bilimciler 241

- sosyal teori 21, 23, 44, 49, 58, 78, 104, 184, 226
- Sosyoloji 12, 14, 19, 27, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 48, 51, 55, 62, 68, 117, 121, 123, 133, 164, 180, 190, 191, 193, 218, 219, 227
- sosyolojik çözümleme 19, 22, 103
- T**
- Tilly, Charles 24, 35, 49, 57, 58, 89, 120, 138, 139, 140, 141, 144, 158
- toplum 19, 29, 39, 41, 54, 60, 65, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 82, 83, 84, 94, 96, 98, 99, 101, 108, 116, 123, 127, 128, 129, 130, 136, 151, 169, 173, 176, 177, 184, 185, 190, 195, 198, 206, 213, 220
- Toplumsal İş Bölümü 88, 89, 90, 95
- Toplumun Mantığı: Bir Mantıksal Anlatı Olarak Sosyoloji 51
- töz 87, 88, 242, 245, 246
- Tözcülük 39, 130, 132
- U-Ü**
- Uluslararası İlişkisel Sosyoloji Sempozyumu 40
- Üretim 78, 82
- V**
- Vandenbergh, F. 36, 43, 44, 45, 46, 48, 53, 57, 58, 59, 68, 69, 70, 71, 84, 140, 144, 161, 190, 195, 217, 218, 222, 223, 224, 225, 226
- W**
- Weber, Max 14, 20, 24, 25, 26, 33, 52, 66, 88, 89, 96, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 172, 173, 181, 185, 196, 197, 198, 221, 243
- Y**
- yapı 19, 38, 54, 58, 61, 68, 73, 79, 81, 97, 106, 116, 123, 125, 126, 128, 130, 140, 141, 145, 147, 151, 153, 156, 157, 159, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 194, 195, 198, 202, 203, 205, 208, 209, 210, 214, 225, 226, 231, 234
- yapısal-işlevselciliğin 21, 22, 23, 25, 26, 195
- Yeni-İşlevselcilik 26

Sosyolojide İlişkisellik ve İlişkisel Sosyoloji

İlişkisellik son yıllarda sosyal bilimlerin en gözde yaklaşımlarından biri. Yeni bir ontoloji, epistemoloji ve metodoloji önerisi ile sahneye çıkmış durumda. Buna mukabil güngeçtikçe Türkiye’de de sıklıkla dillendirilmekte. Hatta ilişki kavramının geçtiği her yaklaşımı ve düşünürü ilişkisellekle adlandırmak bir moda haline geldi. Böyle bir ortamda ilişkiselliğin teorik konumlanmasını, ilişkiselliğe ilişkin tartışmaları, kamplaşmaları netleştirmek bulanık kavram setlerinin arasında kurtulmak anlamına gelmekte.

Bu kitap ilişkisellik nedir? İlişkisel sosyolojinin sınırları nasıl çizilebilir? Sosyolojik teorilerde ilişkiselliğin konumu ve kökenleri nelerdir? gibi sorulara cevap vermeyi, böylelikle çağdaş sosyolojinin önemli tartışmalarından olan ilişkiselliği derli toplu bir şekilde muhatabına sunmayı amaçlamaktadır.